

4. Кирилов Н. П. Массовое сознание. Структура. Генезис. Сущностные характеристики: Вопросы теории и методологии: В 2 кн. / Н.П. Кирилов. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1995. – Кн. 1. – 150 с. – Кн. 2. – 124 с.
5. Лотман Ю. М. Массовая литература как историко-культурная проблема / Ю.М.Лотман // Лотман Ю.М. О русской литературе – С.-Пб.: Искусство, 1997. – С. 817-826.
6. Массовое сознание [Электронный ресурс] // Википедия. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
7. Наливайко Д. Епістемологія й поетика реалізму / Д.Наливайко // Слово і Час. – 2004. – № 11. – С. 3-13.
8. Неклюдов С. Фольклорные традиции современного города [Электронный ресурс] / С.Неклюдов. – Режим доступа: <http://folk.pomorsu.ru/index.php?page=open-source/38>.
9. Секачева Е.Р. Городской фольклор как феномен массовой городской культуры начала XX века / Е.Р.Секачева [Электронный ресурс] // Новый исторический вестник. 2001. – № 3 (5). – Режим доступа: http://www.nivestnik.ru/2001_3/5.shtml
10. Шлегель Ф. Эстетика. Философия. Критика / Ф.Шлегль. – В двух томах. – Т. 1. / сост., перев. с нем. Ю.Н.Попова. – М.: Искусство, 1983. – 480 с. (История эстетики в памятниках и документах).
11. Эко У. Шесть прогулок в литературных лесах. Six Walks in the Fictional Woods [Электронный ресурс] / У.Эко. – Авторский сборник. Издательство: Симпозиум, 2002. – 288 с. – Режим доступа: <http://lib.rus.ec/b/124908/read>
12. Allan, K. Explorations in Classical Sociological Theory: Seeing the Social World / Kenneth D. Allan. – Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2005. – 433 p.
13. Burns, T.R. Engdahl, E. (1998) The Social Construction of Consciousness. Part 1: Collective Consciousness and its Socio-Cultural Foundations /T.R. Burns, E.Engdahl // Journal of Consciousness Studies, 1998. – 5 (1). – P. 70-86.
14. Levin G. “The Realist imagination”: English Fiction from Frankenstein to Lady Chatterley’ in D. Walder (ed.) The Realist Novel / G. Levin. – Milton Keynes: Open University Press, 1995. – 245 p.
15. Realism [Электронный ресурс] // Britannica. – Википедия. – Режим доступа: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/493052/realism>
16. Realism [Электронный ресурс] // Webster Dictionary. – Википедия. – Режим доступа: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/realism?show=0&t=1315977889>

Summary. The author of article describes the influence of the collective consciousness on a realistic analysis (art). The author analyzes the concept of "realism" in the Encyclopedia "Britannica", and in Webster's Dictionary. The concept of "realism" described as a postmodern interpretation (B.Paramonov)

Key words: *realism, collective consciousness.*

УДК 378.041-057.87

В.Т.Товкайло, С.Р.Товкайло

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ УМОВ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті досліджується організація самостійної роботи студентів-філологів як фактор підвищення ефективності підготовки до професійної діяльності. Розглядаються форми, методи, мотиви, які зумовлюють процес самоосвіти, зроблено аналіз головних чинників самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Ключові слова: *самостійна робота, самоосвіта, пізнавальна діяльність студентів, форми, методи, стимули контролю самостійної роботи студентів.*

У сучасних умовах динамічного розвитку суспільства та курсу України на інтеграцію до світового співтовариства, що є основою соціально-економічного розвитку нашої держави, має на меті послідовне реформування в галузі освіти. “Становлення України як самостійної демократичної держави неможливе без відродження й розбудови національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян української держави, формування

освіченої творчої особистості, становлення її фізичного й морального здоров'я, забезпечення пріоритетності розвитку людини.“ [2, 58].

Для цього необхідно, щоб методика викладання у вищих навчальних закладах була систематизованою і спрямованою на мотивацію суб'єкта навчання – студента. “Успішність фахівця нового типу залежить не тільки від рівня засвоєння спеціальних предметно-професійних знань, сформованості трудових умінь і навичок, а й від таких якостей, як: здатність до управлінської та підприємницької діяльності, до оновлення знань, вміння підтримувати рівень кваліфікації, налагоджувати ділові контакти, від індивідуальної та колективної творчості, володіння психотехнікою, саморегуляції в напружених ситуаціях тощо. Сучасні студенти розуміють, що їхнє майбутнє працевлаштування залежить, у першу чергу, від них самих, їхніх знань, умінь, мобільності, готовності “навчатися протягом усього життя” [1, 30].

На потребу педагога пробуджувати самостійність думки неодноразово вказували у різні історичні періоди Сократ, Платон, Ж.-Ж. Руссо, Я.А. Каменський, Г.С. Сковорода, пізніше В.О. Сухомлинський, С.Ф. Русова, К.Д. Ушинський. Засуджуючи формалізм і підкреслюючи творчий характер навчання, В.О. Сухомлинський наголошував на творчому й індивідуальному характері навчального процесу: “Це багатогранний процес постійного духовного збагачення і відновлення і тих, хто виховується, і тих, хто виховує, причому цей процес характеризується глибокою індивідуальністю явищ: та або інша педагогічна істина правильна в одному випадку, стає нейтральною – в іншому, абсурдною – у третьому...” [9, 14].

Сучасні українські дослідники, шукаючи шляхи розв'язання даної проблеми, вважають, що педагогам необхідно залучати студентів до творчого розв'язання питання у різноманітних організаційних формах навчання: колективній, груповій та індивідуальній, а також стверджують про необхідність адаптації форм організації самостійної роботи до сучасних технологій навчання.

Можливості навчання у саморозвитку особистості відзначав І.І. Мечников: “Людина повинна присвятити велику частину свого існування розвитку власної особистості” [3, 25]. Схожу думку щодо організації самостійної роботи висловлює Л.С. Нечепоренко. Дослідник вважає, що студент повинен “щодо себе самого шукати власну педагогіку, засновану на світових відкриттях науки і практики для того, щоб удосконалювати індивідуальність, власну особистість” [6, 86].

Дуже важливо розв'язати питання про те, як навчати, якими методами здійснювати викладання, щоб досягти найбільшого ефекту у підготовці висококваліфікованих спеціалістів-філологів.

Успіх викладача пояснюється тим, як він майстерно володіє методами викладання, добре обізнаний з основами психолого-педагогічного процесу у вищій школі, тісно пов'язаний зі студентами, виявляє і формує їх інтереси, знає запити. Навчити філологів самостійно й творчо оволодівати гуманітарними науками, з усією відповідальністю ставитися до навчання, підвищувати свою загальну культуру – одне з головних завдань вищої школи.

“Таким чином, одним із важливих напрямів дослідження в галузі теорії навчання, – вважає Маргарита Тетерятник, – є не тільки і не стільки одержання студентом готових знань, а головне – навчити його методам здобуття цих знань для продовження освіти протягом усього життя, тобто сформувати сучасну культуру інтелектуальної діяльності” [10, 45].

Слід зазначити, що професійний розвиток майбутніх філологів є невід'ємною частиною особистого розвитку, в основі якого лежить системна пізнавальна діяльність, спрямована на досягнення мети – творчої реалізації індивіда.

Самоосвітня діяльність при цьому включає постановку цілей, відбір засобів, спрямованих на вирішення освітніх завдань, і сам процес їх розв'язання. При такому розумінні самоосвіти студентів-філологів вона відділяється від будь-якої іншої додаткової несистематичної пізнавальної діяльності. Відзначимо, що у вищій школі самостійна робота студентів здійснюється у різних організаційних формах навчання: на лекціях, семінарських, практичних, лабораторних заняттях, консультаціях, у самостійній науково-дослідній роботі студентів, у навчальній практиці.

Нині відбувається заміна традиційного академічного навчання якісно новою навчально-виховною системою, зумовленою впровадженням модульно-рейтингової технології навчання, яка об'єднує в собі модульну систему навчання знань, умінь і навичок студентів, в яких головним є пробудження і розвиток пізнавального інтересу студентів, здійснюється застосування активних методів і форм навчання із залученням проблемності, наукового пошуку і нових елементів педагогічного досвіду. Адже модуль – це не просто перерозподіл навчального матеріалу за змістом, заміна однієї форми навчально-пізнавальної діяльності на іншу. Це, перш за все, нові підходи до управління цією діяльністю, де першочерговою значущістю набуває проблема перебудови навчання у вищій школі на принципах співробітництва і співтворчості.

Самостійність – одна із головних критеріїв, які характеризують готовність філологів до професійної діяльності. Такі уміння не з'являються у студента самі. Система організації і забезпечення навчального процесу, склад викладачів, стимули студента в навчанні повинні

підготувати гуманітарія до практичної діяльності. Таким чином, зауважимо, що найбільшу самостійність студент проявляє в тих випадках, коли, виконуючи завдання, може внести в роботу щось своє, нове, здійснює “власний” спосіб діяльності в процесі навчання.

Пріоритетним показником організації навчання сьогодні виступає пізнавальна самостійність студентів як один із важливих показників творчої особистості. Іншими словами, успіх буде лише тоді, коли у центрі навчального процесу перебуває особистість, яка володіє методами самостійної роботи, має свої позиції, інтереси, нахили.

Аналіз вузівської практики свідчить, що недостатній рівень сформованості пізнавальної діяльності є однією з причин низької результативності навчання. Майбутній спеціаліст повинен навчитися творчо використовувати досвід колег, формуючи у навчально-виховному процесі свою позицію та стиль.

Значний вплив на формування пізнавальної самостійності філологів має самостійна робота. “Самостійна робота учня або студента є рівноправним елементом навчального процесу і має однакові з іншими елементами цілі і завдання. Тому вся процедура підготовки, формування і методичного забезпечення самостійної роботи повинна підпорядковуватися усім закономірностям підготовки і проведення інших форм організації навчального процесу. Самостійна робота повинна будуватися таким чином, щоб у кожному конкретному випадку була представлена та міра оптимального співвідношення репродукції і творчості, яка б відповідала реальним умовам і можливостям учня та студента” [7, 4].

Організуючи самостійну роботу, доцільно використовувати такі завдання, які вимагають від студентів діяти у ситуаціях професійного вибору, а також обов’язково слід враховувати завантаженість студентів. Тому “організація самостійної роботи студентів потребує чіткого узгодження з метою навчання, виховання й самоосвіти. У вивченні філологічних навчальних предметів вона спрямована на вирішення трьох взаємозв’язаних завдань: розвивати у студентів самостійність у пізнавальній діяльності, забезпечити засвоєння ними навчального матеріалу, який не опрацьовується на навчальних заняттях, навчати їх творчо використовувати свої знання й уміння” [11, 69].

Для більшої активізації самостійної роботи студентів потрібний систематичний зворотний зв’язок у системі “студент – викладач”, що передбачає самоконтроль і контроль з боку викладача. У зв’язку з цим С.О. Сисоєва справедливо підкреслює, що “кульмінаційним моментом педагогічної творчості є особистісно зорієнтована розвиваюча взаємодія суб’єктів педагогічного процесу (педагога і учня), зумовлена специфікою психолого-педагогічних взаємовідносин між ними і спрямована на формування творчої особистості учня і підвищення рівня творчої діяльності педагога” [8, 360].

Такого ж твердження дотримується Л. Мітіна: “рушійною силою розвитку особистості студентів та викладачів виступають їхня спільна творча діяльність і спілкування, відчуття особистісного зростання у студентів й професійно-особистісного зростання у викладача. Вищі джерела рушійних сил студента і викладача є інтраіндивідуальними та містяться всередині людини, а не в зовнішньому середовищі. В мінливій єдності “я” – діючого, “я” – творчого, “я” – емпіричного, що і є джерелом професійно-особистісного розвитку педагога та особистісного зростання студента” [4, 95].

З огляду на зазначене, професійний розвиток майбутніх спеціалістів-філологів є невід’ємною частиною особистісного розвитку, в основі якого лежить принцип саморозвитку, що детермінує здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність на предмет практичного трансформування.

Самостійна пізнавальна діяльність характеризується мотиваційними і процесуальними аспектами, тобто всім тим, що забезпечує залучення активної діяльності, здатністю приймати рішення, знаходити шляхи їх реалізації. Якщо студент не навчиться самостійно працювати з урахуванням мотиваційних аспектів цієї діяльності протягом навчання у вищому навчальному закладі, то в подальшому своєю самоосвітою він не займатиметься. Тому, розробляючи різні види навчальних завдань треба пропонувати мотивацію та стимул до виконання завдання. У цьому контексті Т.І. Туркот та І.В. Осадчук [11, 72] виділяють щонайменш дев’ять етапів:

1. Вивчення умов формування в студентів уміння самостійно виконувати завдання;
2. Аналіз навчального плану й навчальної програми;
3. Визначення змісту та обсягу самостійної роботи;
4. Підготовка переліку знань та умінь, які має опанувати студент у процесі самостійної роботи;
5. Діагностування індивідуальних особливостей студентів і визначення змісту й засобів самостійної роботи для кожного з них;
6. Розроблення банку професійно орієнтованих завдань для самостійної роботи;
7. Групування цих завдань у блоки;
8. Визначення методів контролю самостійної роботи й критеріїв оцінювання виконання завдань;

9. Розроблення системи стимулювання самостійної роботи студентів з урахуванням рівня їхніх академічних досягнень та індивідуальних особливостей.

Щоб самостійна робота сприяла поліпшенню навчального процесу у вищій школі, треба допомогти студентам оволодіти всіма наявними формами: складання планів, тез, рефератів; усна перевірка (індивідуальне опитування, бесіда); письмова інформація про виконану роботу; виявлення практичних умінь роботи з друкованими джерелами; слухання і конспектування лекцій тощо. Важливе місце у контролі самостійної роботи посідають семінарські заняття: проблемні семінари, системні семінари, тематичні семінари тощо.

Найдоцільніші організаційні форми самостійної роботи пропонує П. Юцявичене [12, 148], яка, окрім традиційних, рекомендує використовувати такі групові форми самостійної роботи: робота в парах, робота в малих групах, самостійна робота зі вступом викладача, самостійна робота із консультативним підкріпленням.

Досліджуючи форми самостійної роботи, В. Мороз [5, 12] зауважує на необхідності навчальних ситуацій, що моделюють професійну діяльність у вигляді контрольно-залікових занять, виконання лабораторних, практичних і обов'язкових домашніх завдань, самостійному вивченню і поглибленню знань матеріалу навчальної дисципліни, виконанню курсових і дипломних проектів, науково-дослідна робота студентів.

Таким чином, перехід на кредитно-модульну технологію навчання передбачає підвищення ролі самостійної роботи студентів-філологів, оскільки це дає змогу формувати у них спеціальні вміння та навички, виховувати прагнення до саморозвитку і самовдосконалення. Правильно організована самостійна діяльність слугує дієвим засобом професійного розвитку майбутніх спеціалістів. Отже, ефективна організація самостійної роботи в системі модульного навчання залежить від використання взаємопов'язаних, взаємозалежних форм, що спрямовані на організацію пізнання, самостійного пошуку знань та всебічного розвитку студентів.

Список використаних джерел

1. Вантух В. Організація самостійної роботи у навчальному процесі / В. Вантух // Педагогічна думка. – 2008. – №2. – С. 30-31.
2. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”. – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Мечников И.И. Этюды оптимизма / И.И. Мечников. – М.: Наука, 1988. – 328 с.
4. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя / Л.М. Митина. – М.: Флинта, 1998. – 200 с.
5. Мороз В.Д. Самостійна навчальна робота студентів / В.Д. Мороз. – Х.: ХМК, 2003. – 63 с.
6. Нечепоренко Л.С. Педагогика личности / Л.С. Нечепоренко. – Харьков: ХГУ, 1992. – 113 с.
7. Симонок В.П. Вчимося працювати самостійно / В.П. Симонок // Вивчаємо українську мову та літературу. – №12 (88), квітень, 2006. – С. 3-5.
8. Сисоєва С.О., Поясок Т.Б. Психологія та педагогіка / С.О. Сисоєва, Т.Б. Поясок. – К.: Міленіум, 2005. – 520 с.
9. Сухомлинський В.А. О воспитании / В.А. Сухомлинський. – М.: Политиздат, 1982. – 270 с.
10. Тетерятник М. Самостійна пізнавальна діяльність студентів як засіб формування науково-методичної культури майбутнього вчителя початкових класів / М. Тетерятник // Рідна школа. – 2006. – №11, листопад. – С. 45-47.
11. Туркот Т.І., Осадчук І.В. Технологія самостійної роботи студентів, що зберігає їхнє здоров'я (з досвіду роботи) / Т.І. Туркот, І.В. Осадчук // Педагогіка і психологія. – 2006. – №3 (52). – С. 65-73.
12. Юцявичене П.А. Теория и практика модульного обучения / П.А. Юцявичене. – Каунас, Швиеса, 1989. – 272 с.

Summary. In the article the organization of unassisted student's work as an improving factor of effectiveness of preparation for the professional activity is researched. The forms, methods and motives, which cause the process of self-education are studied, the analysis of main factors of student's unassisted cognitive activity is made.

Key words: unassisted work, self-education, student's cognitive activity, forms, methods and incentive of unassisted student's work control.